

гето е стигнал той – проф. д-р Васил Стефанов. Записаното в неговата книга „Съвременен куклен театър“ се дължи и предвеща, без да се пристъпва нито крачка напред. Написаното от него се приема като критерий на съвременето, въпреки че самият автор отдавна вече е загърбил кукления театър. Не оспорвам съжденията и фактите от книгата му, а напротив – благодарен съм му. Тъжното е, че след този период (преди повече от 30 години) няма подобни сумирани обобщения. Има критики и рецензии на отделни спектакли и прояви, но те не се подлагат на класификации, сравнения и анализи. Те се явяват само като информативни единици. Когато се дистанцираме и погледнем ще откриваме, че сякаш нищо друго не е имало и нищо повече не се е случвало в сферата на кукления театър. От 1972 до 2007, всяка година е завършвал по

еден нов клас актьори (общо над 400 души). Завършили са над 30 режисьори, 20 сценографи и четирима куклени театроведи. Повечето от тях работят и върху тяхната професионална подготовка и реализация се оформя съвременното лице на българския куклен театър. За последните 18 години са възниквали реформирани са се и са преставали да съществуват над 50 частни нови куклено-театрални формации, които наред с държавните са и продължават да съставляват лицето на кукления театър у нас. Какво означава това? Добро или лошо е това лице? Не зная, но то е факт. Днес много от тях се представят по света, имат големи успехи и получават награди, но това не става достояние никому. Ако се пише, то е в отделни малки бележки в периодичния печат, а не в обобщаващи критики и изследователски разработки.

Само като факт мога да спомена, че от 1972 до 1978 г. наградата „Златен делфин“ не бе връчвана нито веднъж, „поради липса на високи творчески постижения“. Това не се отбелязва никъде. След този период обаче тази награда влиза в обръщение и е връчвана поне 13 пъти. Това обаче сякаш въобще не е знак за развитие и успех. Очевидно е, че те са нищо в сравнение с онези първи награди, отразени в анализите на Васил Стефанов.

Да, така е:

– Само онова, което е написано, е факт и само то става история.

– Онова, което не е описано, попира като вода в прахта.

– Има ли действително декаданс в кукленото изкуство?

– Ако е така, защо?

– Защо не се пише по тези въпроси? ■

Интересът към куклите идва от рога ми

Надежда Маголева

Единственият проблем днес е:

„Да върнем на хората духовните тревоги!“

Антоан дьо Сент Екзюпери

Защо куклите и тяхната жива роля съществуват през всички етапи на моя живот считам, че открих разковничето едва в моята трета възраст.

При подготовката за срещата на рода Ковачеви (Вителите) от кв. „Новата махала“ в Габрово, която се проведе на 28 и 29 юни 2008 г., блесна като бисерче едно име, което бях чула преди двайсетина години от деля Дешка Райкова, но тогава то не ми говореше нищо. Името на „габровския трубадур“ Нено Кукладжията, както го нарича габровският писател Петър Проданов.

Дядо Нено е брат на прабаба ми Тома Милчева Христова, майка на 13 деца, от които 6 ножари. Сред тях е и моят дядо Богдан Иванов Ковачев. Върху земята, притежавана от прабаба ми Тома е изградено прекрасното читалище „Зора“, където се провежда роговата ни среща. Там се събрахме около 100 души от Пловдив, Панагюрище, Варна, София, Габрово, Москва, Мароко и др. Пръснали сме

се не само из България, но и по целия свят. Силният балканджийски дух и зрелият родолюбив корен ни събра в това трудно време именно на това място – за среща с духа на предците ни. Нека си припомним девиза на габровците: „Светът е оцелял, защото се е смял!“ Ние добавяме своята перифраза:

...И ако днес светът е село цяло, то Новомахаленското ни паде единствено и само с духовността си може и трябва да бъде оцеляло!

Какво бях научила от писаните за него страници? Илия Габровски, също габровски писател, в книгата си „Бележити хора и събития от Габровския край“ (С., 2003) разказва за Нено Кукладжията **като създател на първия „Куклен театър на сандъч“**.

Бащата на малката Бянка бил търговец, който чак във Влашко и Анадола разнасял прочутите новомахлянски ножове. Веднъж като армаган ѝ донесъл от Букурещ една купешка спяща кукла. Развало се момиченцето и се хвалело пред махаленските деца, но не им давало

с пръст да я пипнат, за да не я оцапат.

Помолила се веднъж роднината ѝ Дешка да ѝ я даде малко да я подържи, но Бянка не я дала. Намесил се тогава Рачо – Дешкиното братче, насила я отскубнал от Бянкините ръце и я дал на сестричката си. Викнала Бянка и горко заплакала. Сборили се. Излязъл Нено из ножарската работилница да ги разтърбава. Помирил ги като върнал на момичето кукличката, а повикал при себе си Рачо и Дешка и ги заутешавал:

– Не плачете! Аз ще ви направя по-хубава кукла от Бянкината. Ако не може да спи, ще я направя да играе, че да чуди и мае не само нея, но и цялото село.

Когато измайсторил от парцали своите кукли, изписал им очи, нос, уста. Направил им крака и ръце и ги кръстил на своите малки плачливи роднинчета – Рачо и Дешка. (По-късно прибавил към тях още една – Мако.) Нямали очи и клепачи, за да спят, но ги поставил на едно сандъче и чрез конци ги

раздвижил. Взел тамбурата, нагянал двата конца на пръстите на гясната си ръка и като удрял с перото по струните, куклите подскочали и се въртели като живи. Цялото село се събрало да ги гледа и слуша, като забравило букурещката кукла...

Деца и възрастни се трупали все около Неновите Рачо и Дешка.

Така заради случайната среща с децата и остроумното хрумване, един ножар създал и първия самобитен куклен театър. Един обикновен балканджия, не театрален геец, не педагог, разбрал детската душа, влязъл дълбоко в нейния приказан лабиринт и откликнал с гвете кукли на детските желания, радости и мечти. Защо всичко това е необикновено и продължава да живее толкова дълго време?

Вероятно защото Рачо и Дешка (куклите) са двойници на децата, в тях аспектът на играта е удвоен. Децата са прототипите, първообразите, жадуващи играта, а техните двойници – „вечни“ участници в играта! Децата са обезсмъртени чрез веселието и споделяната всеотдайност на куклите.

Дядо Нено се явява създател, „родител“ на куклите, режисьор на кукления спектакъл и актьор, който

им вдъхва движение и музика, за да не остане словото в кукления спектакъл самотно.

И всичко това, заради гвете тъжни деца. Изкуството се ражда от любов, от уменията да се трогнеш от детската мъка, от отношението, което имаш към „фабриката за илюзии“.

Куклите Рачо и Дешка са подарък, който не е предназначен само за гвете деца. Те са обаче урок само за тях. Урокът гласи: „ако някой те обича и вижда, че си тъжен, той ще превърне твоите илюзии в реалност, забавлявайки те. И ти никога повече няма да си беден. В куклата се срещат гвете деца – родителите-дете и детето-родител, от чиято игра се ражда магията на чувството... Куклата е тази, която ги прави деца на своите деца, а чрез тях – родители на своите родители“.

Човек все по-настойчиво обръща поглед към нещата, чиято „направеност“ излъчва топлината на индивидуалното присъствие.

Трогателният вид на парцалената кукла – „уязвима материя“, направена от остатъци от грехи, даващи втори шанс на групата, на парцала. Това ни води към асоциация и с Андерсеновата приказка „Парцалите“: „Така че и от пар-

Циганско разиграване на кукли в Махала, Никополско

Gypsy puppet play in the Roma Neighborhood near Nikopol

цалите може да излезе нещо, само да се отделят от камарата и да се преродят в нещо по-добро, те гвят от добродетелност, а това е нещо благословено“ (Петър Петров, „Животът – огледална авантюра“, С., 1992).

В днешното време, когато всеки е луднал да трупа, когато е объркан от излишното и се сеца да казва само „Искан!“, а е забравил, че има и „Ще дам!“, гядо Нено ни показва на дело как са гветвали нашите предци, вероятно спазвайки библейския принцип „Давайки – получаваш!“

Не съм познавала историята на гядо Нено. Дори не мога да си го представя визуално, тъй като различните автори дават различни негови описания: „Нено Кукларджията бил нисичък, със скулесто лице, но с широко отворени игриви очи. Вечно засмян, с широка радостна усмивка, в която се четяло винаги непринуден хумор. Бил веселяк, закачлив и голям шегобиец...“ (Илия Габровски); „...еден едър балканджия... носел гървено сангъче – малка сцена, обшито с алено кадифе и блестящи тилилейки“ (Петър Проданов).

Аз приемам от описанията едрия външен вид, който много ми напомня картината на Феликс Каниц с този сюжет (вж. книгата му „Дунавска България и Балканът“ – Историческо-географско-етнографски пътеписни проучвания от 1860 до 1879 г. Второ преработено издание, I том, ИК „Борина“), но видимата духовна щедрост се проявява и в действията му.

Дали бихме могли днес да се погледнем от страни и в намръщените си лица и в грубостта помежду ни да си гаем сметка, че след време и за нас потомците ни могат да гадаят как сме изглеждали и какъв е бил характерът ни, а отделно от това „по делата ще ни познаят“, нали?

Заради достойната личност с достойните ѝ дела е жива паметта за гядо Нено вече почти 120 години, тъй като народният трубагур и театрал взел да разнася радост всред децата през лятото на 1890 г.

Нека вечно да живее светлата му памет!